

יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים נ'): ואם כן מדוע המיט עסק התורה שלא לשמה, חורבן? (עיין "בית הלוי" פ' משפטים) ביחוד תגדל התמיהה לאור דברי רש"י (מובא בבית יוסף או"ח סי' מ"ז סעיף א') שהדברים נאמרו לשבחם של חכמים, שמתוך רצף לימודם אינם זוכרים לברך, ומדוע, א"כ ניתן עונש כה חמור על אשמה לא ידועה?

עוד יש להקשות, שהרי במסכת יומא נאמר: "מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני ג' דברים שהיו בו, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים", והגמרא מביאה פסוקים מפורשים המוכיחים על המצאות פשעים אלו, דבר המהווה סתירה לגורם החורבן "שלא ברכו בתורה תחילה" - שלמדו שלא לשמה", חטא נסתר מעיני נביא ומלאך, פגימה דקה כפגימתה של סכין, ולא פריצות בשלש עבירות החמורות?

גאון המוסר, ר' איצלה בלאזער ביאר, אמרו רבותינו: (ברכות ס"ב:) "המבזה את הבגדים לסוף אינו נהנה מהם", שכן הטביע הבורא שהבגדים יחממו רק את המכיר בטובה שהקב"ה עושה עמו, והמבזה אותם נלקח ממנו טבע החימום שבבגדים.

פשוט וברור היה לכל שהחורבן הגיע בעטיים של החטאים החמורים, הפליאה הייתה רק, מכיוון "שתורה מגנא ומצל" (סוטה כ"א.) מייסורים ומיצר הרע, כיצד נלכדו ישראל העמלים בתורה, בפח היקוש שפרש היצר הרע להכשילם בשלש העבירות החמורות.

התשובה לשאלה הקשה יכלה להינתן רק על ידי חוקר לב ובוחן כליות "ויאמר ה' על עזבם את תורת"י" שלא הייתה חשובה בעיניהם.

ומעתה, כשם שאם עוטה הבגד מזלזל בו, אין בכוח הבגד לחממו, אף מי שאינו מכיר בערך התורה וקדושתה היתירה אין היא מצילתו מיצר הרע.

אמור מעתה, החורבן בא על שלש עבירות, אלא שאם היו עוסקין בתורה לשמה, היה בכוחה למנעם מליפול בשבי היצר. (עיין "ותלמודו בידו", מועדים עמ' שפ"ו)

לאור דברים אלו, נוכל להבין המשך דברי הגמרא ביומא: "אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהייתה בו שנאת חינום". לכאורה, כשהגמרא באה להציג את השוני וההיפוך במצב הרוחני שבין שני הבתים היה הניסוח המדויק אמור להיות: "אבל בית שני שלא היו בו שלש עבירות (שכן יצה"ר של עבודה זרה חוסל, ושל עריות נקרו את עיניו- יומא ס"ט) מפני מה חרב וכו'", מה עניין להזכיר כאן העובדה שהיו עוסקין בתורה?

מר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב: (ירמיהו ט' "הפטר תשעה באב") מי האיש החכם ויבן את זאת דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים (גירסת הב"ח: ולמלאכי השרת) ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב על עזבם את תורת וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה, אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחילה.

כאשר חז"ל אומרים: "לא חרבה ירושלים אלא על...", וקל וחומר כשהמקרא עצמו מתחקה אחר הסיבות לחורבן, הרי שהדבר בא לזרזנו לשרש את אותן תופעות שהביאו לשבר הנורא ולתקנם, לבל נהא חלילה בבחינת "כל דור שלא נבנה המקדש בימיו כאילו החריבו" (ירושלמי פרקא קמא דיומא) והרי: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא מירושלים" ("חתם סופר" דרוש לז' אב תקנ"ט, ד"ה ירמיהו, עמ' ש"ז) אם כן חובתנו לברר הסיבות שהמיטו את החורבן ולתקן, ושומה עלינו, אפוא, להבין מה הייתה התביעה כלפי דור החורבן, שעדיין נתבעת מאתנו, באשר טרם זכינו לראות פעמי מבשר?

חטא בגינו נוטש הבורא את היכלו חייב להיות חטא חמור במיוחד, כזה אשר אין לו תקנה כי אם "סתירה על מנת לבנות", ואילו "דבר זה נשאל לחכמים, לנביאים ולמלאכי השרת" ואין מענה בפיהם, והוא לכאורה בבחינת "לא נתגלה עוונם", הגדרה שנאמרה (יומא ט'): דווקא על החטאים שהחריבו את הבית השני, לעומת חטאי בית ראשון שהוגדרו "כנתגלה עוונם".

מה היה כובד העוון שהמיט שואה וגלות, הרג והרס, חילול שמו יתברך בעיני הגויים שלא האמינו כי "יבוא צר ואויב בשערי ירושלים".

ידועים דברי הר"ן על אתר: "מצאתי במגילת סתרים של הרב רבי יונה זצ"ל דקרא הכי דייקא, דעל שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ, דאם איתא על עזבם את תורת כפשטא, משמע שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה, כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פירשוהו, הלא גלוי היה וקל לפרש, אלא ודאי היו עוסקין בתורה תמיד, ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים, על מה אבדה הארץ, עד שפירש הקב"ה בעצמו, שהוא יודע מעמקי לב, שלא היו מברכין בתורה תחילה, כלומר שלא הייתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקין בה לשמה, ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה והיינו לא הלכו בה, כלומר בכוונתה לשמה אלו דברי הרב החסיד ז"ל, והם נאים וראויים למי שאמרם".

אכתי יש להבין, ישראל עמלים בתורה בכל כוחם, רק שהדבר לא לשם שמיים, דבר הנגלה לפניו יתברך בלבד, הראוי כי יהווה סיבה לחורבן, והלא חכמינו קבעו: "לעולם

ולהאמור, ניתן לבאר, אנשי בית שני, לנגד עיניהם עמדו דברי ירמיהו: "על מה אבדה הארץ על עזבם את תורת", עם הבנת דברי רבינו יונה, שרק תורה לשמה מצילה, לא נפלו לשלש העבירות. ברם כנגד שנאת החנם, עוון צפון בלב "לא נתגלה עוונם", כנגד רעה חולה זו, אף תורה לשמה, "מברכין בתורה תחילה", אינו יכול לעמוד.

כבר דשו רבים בשאלה, מה יצר הרע יש שלא לברך בתורה תחילה?

וביאר, שהם התייחסו ללימוד התורה כ"הכשר מצוה", היכי תימצי לידיעת התורה, למען ידעו הדרך ללכת בה, ולא כמצווה בפני עצמה המצריכה ברכה. (עיין הקדמת שו"ת "בית הלוי")

בביאור דברי גמרא זו כבר נשאל הרמב"ם: "הבינו מלכנו, מהו כוונת רז"ל באמרם, מפני מה ת"ח אינן מצויין לצאת תורה מבניהם, אמר רב מפני שאין מברכין בתורה תחילה, ואנחנו לא נדע מהו כוונת רב"

תשובה: "מה ששמענו בזה הוא, מפני שמי שקורין אותו לספר תורה ואינו עולה, אינו אלא טועה כי הוא חייך ואורך ימיך כתיב, והת"ח רובם ככולם קשה עליהם לעלות לס"ת, ומנעו עלייתם, והטעם מפני כי יהיו כמה ת"ח בביכנ"ס, ויעלו בתחילה כהן עם הארץ או פחות מהם בחכמה, ויקרא תחילה, ודין גמרא כי מיעטו תורה מישראל, ואין קוראין אותם תחילה, אלא לפחות מהם, הן אמת שאמרו כהן קורא ראשון, אמנם שיהיו כולם שווין ולזה יהיה כוונת רז"ל אין תורה יוצאת מבניהם דאין מברכין בתורה תחילה, ולזה אמרו, רב קרא בכהני בסייעת שמואל (שו"ת הרמב"ם סימן מ"ב, ובשיטה מקובצת ב"מ פ"ו: הוסיף, ומה שסייע את הפירוש הזה, הוא היות בעל המאמר הזה רב, ובפירוש אמרו רב קרא בכהני לפני שמואל)

הרמב"ם האריך בדבר גם בפירושו למשנה (גיטין ה' ח') וזה לשונו: "דע, שזה הדבר המפורסם בכל המקומות שיהיה הכהן קורא בביהכנ"ס ראשון בין שיהיה ת"ח או ע"ה, הנה הוא דבר שאין לו שורש בתורה כלל, ולא נזכר זה בש"ס, ולא היא זאת הכוונה הנרמזת אליה בזאת ההלכה. ואני נפלא הפלא ופלא מערי הגלות שנוהגים בזה המנהג אחר היותם בריאים מתחלואי המנהגות ומדעות האחרונים ודרכיהם, ואין אצלם אלא עניינים ניאותים ללשון הש"ס, ואיני יודע מאיזה מקום בא להם זה ההפסד, ואמנם צורת העניין לפי מה שבא לנו בקבלה כמו שאגיד, וזה שהכהן קודם ללוי ולישראל... וזה כולו בשאין שם חכם גדול ממנו אבל אם היה ממזר ת"ח וכה"ג ע"ה ממזר ת"ח קודם בכל ענין, ומבואר בש"ס (מגילה כ"ב) שאחד מן החכמים קרא ראשון בשבת בספר תורה, ורב אמי ורב אסי גדולים מכהני ארץ ישראל היו מצויים שם, ולפי שהיה יותר חכם מהם... וזה אין מחלוקת בו".

בדברים אלו הצביע "הנשר הגדול" על שורש החורבן, גדולי התורה לא נהגו סלסול בעצמם, הם הניחו לעמי הארץ, אפשר מייחסני הכוונה, לברך בתורה תחילה, כאשר בכך נוצר שלטון העסקנים, הם נהפכו למכובדי הקהל, הנושאים דברים בראש, ואף מעצבי דעת הקהל, הם נהגו כן מחמת

"קשיי תנועה" להגיע עד למקום ספר התורה, ואולי בצירוף מידת הענווה, אלא שהרמב"ם קרא כנגדם, שזהו גורם החורבן, יצירת מצב של "ציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא", "היפוך היוצרות". (ועי' במהרש"א- שבת קי"ט: "לא חרבה ירושלים אלא על שהושוו בה קטן כגדול")

אפשר שדין גמרא שדברי תוכחותיהם לא נשמעו, עד שנפלו העם לחמורות שבעבירות, שכן עיני העדה לא נהגו נשיאותם ברמה, בבחינת: "ענוותנותו של...החריבה..."

לסיום, נביא שני פירושים נוספים לביאור המאמר.

"הבן איש חי" ביאר: הלומד תורה קונה קדושה לעצמו על ידי לימודו! ואמרתי בזה רמז נכון: קודם אותיות "תורה" יש אותיות "הקדש", לרמז כי בתורה יקנה אדם קדושה ויהיה "הקדש", לכן אנו מברכים תחילה: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו על דברי תורה".

הנה ידוע שיש לומדים תורה שלא לשמה כדי להתחכם, כמו שהיה עם אותו עשיר שהיה מתפלל ואוכל בלא ברכה ובלא ציצית ותפילין, היה לו בן והניחו בבית המדרש ושכר לו מלמד חשוב ללמדו גמרא ופלפול, תמהו, וכי אתה אוהב תורה שתצא להלמד לבניך?!

השיב, שלא בשביל אהבת תורה רוצה שבנו ילמד, אלא כדי שיתחכם ויהיה פיקח במילי דעלמא, כי האדם נהיה חכם מלימוד הגמרא והפלפול שיש בה...

זה היה גם בדור החורבן, רובם היו עוסקין בה כדי להיות חכמים בענייני העולם, לכן לא היו מברכין עליה, כי לא היה לבם חפץ להתקדש בה, אלא היו לומדים בשביל עסקיהם.

לכן לא הועילה להם זכות התורה להצילם מן הפורענות, וזה שנאמר: "על עזבם את תורת". ("בן יהוידע")

ובדרך דרוש פירשו: לא ברכו בתורה תחילה, היינו, כאשר היו מאחלים אלו לאלו לא פתחו כנהוג במחזותינו: "שתזכה לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים", הם הקדימו ברכות להצלחה גשמית, ואת איחולי ההצלחה ברוחנית השאירו לסוף ("והגדת" בראשית עמ' 641, (וקדמו ב"עוללות אפרים" ח"ב מאמר קל"ג), עיי"ש שהתריע, שיש לכוון מעומקא דליבא "לברך בתורה תחילה")

נשתדל לתקן את אשר עליו אבדה הארץ, התחזקות בתורה לשמה, השלטת לומדי התורה בראש, ללא התרפסות. והוקרת ערך לימוד התורה כראשון בסולם המעלות.

ונזכה לראות בעינינו ובמהרה בימינו קול שופרו של משיח.